

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційну роботу
Сітак Ірини Леонідівни
«УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

1. Актуальність теми, мета, завдання дисертаційного дослідження

Сучасні економічні реалії, жорстка конкуренція на ринку закликають керівництво підприємства знайти таку стратегію, яка давала б можливість використовувати потенціал ефективно, а також захист підприємства від різних ризиків. В даний момент підприємства реального сектору економіки на собі відчувають всі складнощі економічного розвитку, оскільки вони адаптуються до нестабільної політичної ситуації, підбору нових форм і методів управління для забезпечення конкурентоспроможності та створення високого рівня економічної стійкості. Зараз вже зрозуміло, що йде зміна стандартних умов діяльності, а також цільових установок і внутрішнього середовища підприємств. Нестійкість зовнішнього середовища, велика складність, не дуже сприятливий відгук внутрішньої структури підприємств на зовнішні впливи спричинили втрату економічної стійкості, це виявилось як в зменшенні обсягів реалізованої продукції, так і в зниженні ефективності роботи, зменшенні оборотного капіталу, появі проблем в соціальній сфері, а також ліквідації окремих підприємств.

Економічна стійкість підприємств є однією з найважливіших категорій ринкової економіки, вона передбачає збереження й відтворюваність параметрів якісної та кількісної визначеності його конкурентних позицій протягом певного періоду часу. Збереження й підвищення рівня економічної стійкості можливо лише за наявності науково-обґрунтованих методик оцінювання її рівня.

У зв'язку із цим, дисертаційна робота Сітак І.Л., яка присвячена обґрунтуванню теоретичних і науково-практичних засад управління економічною стійкістю підприємства є актуальною.

Значне коло проблем, яке полягає насамперед у недосконалому понятійному апараті економічної стійкості як управлінської категорії та методичного інструментарію її діагностики з урахуванням галузевої належності та певних факторів впливу, що обґрунтовані в дисертації, містять концептуальні положення. В той же час варто підкреслити і значну практичну складову наукових розробок здобувача.

Зміст дисертаційної роботи, положення її наукової новизни, висновки зроблені автором свідчать про її актуальність і наукову значимість.

Метою дослідження є розробка і наукове обґрунтування теоретичних і науково-методичних підходів до управління економічною стійкістю машинобудівних підприємств.

У дисертації вирішені науково-прикладні завдання – уточнення теоретичних положень, розроблення науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо управління економічною стійкістю

підприємства, а саме: дослідження понятійного апарату теорії управління стійкістю підприємства; розробка елементів системи управління економічною стійкістю підприємства; оцінка рівня ефективності управління підприємством; формування методичного підходу інтегрального оцінювання економічної стійкості підприємств машинобудування; розробка методичних рекомендацій до обґрунтування управлінських дій для забезпечення економічної стійкості підприємства; розробка системи раннього попередження та реагування на появу кризових явищ.

Поставлені у дисертаційній роботі завдання торкаються не окремих складових стійкості, а комплексно охоплюють різні аспекти управління машинобудівними підприємствами України.

З урахуванням цього, вважаю, що Сітак Ірина Леонідівна в дисертаційній роботі чітко обґрунтувала та достатньо аргументовано виклала результати проведеного дослідження, які є актуальними, як в теоретичному, так і практичному аспекті.

Отже, мета і завдання дисертаційної роботи відповідають важливим науковим і концептуальним проблемам, що підтверджує наукову значимість поданих у роботі Сітак І.Л. результатів і потребує практичної реалізації її наукових розробок, висновків і пропозицій.

2. Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота Сітак І.Л. на тему «Управління економічною стійкістю підприємства» має важливе теоретичне, методичне та практичне значення для вітчизняної науки і практики. В процесі виконання дисертаційної роботи та проведення наукових пошуків здобувач використовувала наукові праці та розробки провідних вітчизняних і зарубіжних вчених у галузях економіки та управління підприємствами.

Дисертаційну роботу виконано на кафедрі міжнародного бізнесу та фінансів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» відповідно до завдань та тематики НДР МОН України: «Сучасні методи організації управління підприємствами машинобудівної галузі у глобальному ринковому середовищі» (ДР № 0113U005918), в межах якої автором дисертації запропоновано методичний підхід розрахунку комплексного показника стійкості; «Методологія управління підприємствами різних організаційно-правових форм власності» (ДР № 0107U001146) (Національна металургійна академія України), де здобувачем було сформовано систему інформаційного забезпечення стратегічного управління економічною стійкістю підприємства; «Методологічні засади формування стратегії розвитку суб'єктів господарювання регіонів та держави» (ДР № 0114U002644) (Національна металургійна академія України), в межах якої досліджено методики оцінки економічної стійкості підприємств.

Таким чином, зв'язок дисертаційної роботи Сітак Ірини Леонідівни з науковими дослідними роботами підтверджують високий рівень цього дослідження та його відповідність паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених в дисертації

Основні наукові положення, висновки і пропозиції отримані автором особисто, вони є достовірними та у достатній мірі обґрунтованими. Висновки базуються на результатах системного аналізу теоретико-методичних та практичних положень управління економічною стійкістю підприємств, опрацюванні значної кількості літературних джерел, використанні широкого масиву статистичних даних і застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів їхнього аналізу та моделювання. Автором використовуються законодавчі та нормативно-правові акти України, дані Державної служби статистики України, дані фінансової та управлінської звітності виробничих підприємств, дані джерел мережі Інтернет.

Дисертаційна робота складається з анотації двома мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації складає 244 сторінки, з них основний текст - 195 сторінок, список використаних джерел - 22 сторінки, додатки – 27 сторінок. У тексті дисертації розміщено 26 таблиць, 48 рисунків на 45 сторінках.

У першому розділі - **«Теоретико-методологічні основи управління економічною стійкістю підприємства»** - узагальнено наукові підходи та досліджено теоретико-методологічне підґрунтя управління економічною стійкістю. Автором обґрунтовано, що процес управління економічною стійкістю підприємства в складі загального напрямку діяльності має ґрунтуватися на прийнятті ефективних управлінських рішень щодо координації та деталізації заходів з забезпечення економічної стійкості з урахуванням життєвого циклу підприємства. Для досягнення мети дослідження в роботі уточнено категорійний апарат поняття «економічна стійкість», визначено фактори впливу на неї та уточнено класифікацію її видів.

Автором доведено, що визначення шляхів забезпечення економічної стійкості підприємства потребують прийняття управлінських рішень не тільки на оперативному, а й на стратегічному рівнях та вимагають розробки підходів до її оцінки з урахуванням впливу мінливого внутрішнього та зовнішнього оточення. Доведено необхідність розробки ефективного інструментарію управління стійкістю в умовах динамічного і швидкоплинного зовнішнього середовища, у якому функціонують підприємства. На засадах безперервності процесу управління економічною стійкістю запропоновано структурно-логічну послідовність процесу управління економічною стійкістю підприємства.

У другому розділі - **«Оцінка економічної стійкості підприємств»** - визначено особливості, основні тенденції та закономірності розвитку підприємств машинобудування України. Автором доведено, що основне завдання управління економічною стійкістю полягає у розробці інструментарію управління підприємствами, який дає змогу протистояти дії негативних факторів у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Обґрунтовано доцільність врахування впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на економічну стійкість підприємства для реалізації організаційно-управлінських заходів щодо забезпечення економічної стійкості підприємств. Сформовано підхід до оцінювання ефективності управління підприємством на

основі визначення показників економічного розвитку та активності підприємства. Запропоновано матричний підхід до обґрунтування управлінських дій щодо забезпечення стійкості на основі руху грошових коштів.

У третьому розділі - **«Вдосконалення системи управління економічною стійкістю підприємства»** розроблено та обґрунтовано теоретико-методологічні засади стратегічного управління економічною стійкістю підприємства, доведено значущість інформаційного та організаційно-управлінського забезпечення у вирішенні завдань управління економічною стійкістю підприємства. Удосконалено методичний інструментарій з інтегрального оцінювання економічної стійкості підприємств машинобудування в рамках збалансованої системи показників за блоками фінанси, клієнти, бізнес-процеси, навчання та розвиток із виділенням додаткового блоку соціум. Запропоновано методичні рекомендації позиціонування підприємств для вибору стратегій забезпечення стійкості які базуються на співвідношення зон стійкості за рівнем інтегрального показника та грошових потоків, що забезпечує своєчасну діагностику економічного стану при прийнятті антикризових управлінських рішень. Запропоновано здійснення постійно діючого моніторингу складових стійкості за індикаторами системи раннього попередження та реагування на появу кризових явищ та розроблено систему моніторингу індикаторів системи раннього попередження та реагування на появу кризових явищ.

4. Наукова новизна одержаних результатів

Автором дисертації винесено на захист вагомі теоретичні, методичні і прикладні розробки щодо розбудови теоретико-методологічного та методичного забезпечення управління економічною стійкістю підприємств. Подані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими, базуються на глибокому вивченні та узагальненні широкого кола наукових джерел та коректному застосуванні сучасних методів дослідження. Найбільш вагомі результати дисертаційної роботи висвітлені у його науковій новизні, які декларуються у рубриці удосконалено:

- сутність поняття «економічна стійкість підприємства», відмінність якого полягає у об'єктивному розкритті факторів впливу та шляхів її забезпечення, що розширює підґрунтя теорії управління стійкістю підприємств (п.п 1.1 стор. 13-19);

- елементи системи управління економічною стійкістю підприємства, що на відміну від існуючих, базується на їх систематизації з виокремленням сутнісних характеристик та реалізації системного підходу при дослідженні процесів управління економічною стійкістю, що сприяє удосконаленню теоретичного базису управління стійкістю (п.п 3.1 стор. 129-135);

- методичні рекомендації позиціонування підприємств для вибору стратегій забезпечення стійкості, які, на відміну від існуючих практик, базуються на побудові матриці співвідношення зон стійкості за рівнем інтегрального показника та грошових потоків, що забезпечує своєчасну діагностику економічного стану для прийняття антикризових управлінських

рішень щодо розробки комплексу заходів забезпечення економічної стійкості підприємства (п.п 2.2 стор. 99-105, п.п 3.2 стор. 156-160);

У рубриці «набули подальшого розвитку» в дисертації представлено:

– науково-методичний підхід до оцінки рівня ефективності управління підприємством, який, на відміну від відомих, ґрунтується на врахуванні впливу професійних інститутів фінансового ринку на діяльність підприємства, спрямований на завчасне виявлення зниження показників діяльності, що дозволяє оцінювати не лише загальний рівень управління підприємством, а і його складові, що приймають участь у формуванні та забезпеченні стійкості (п.п 2.3 стор. 112-115);

– методичний підхід щодо оцінювання економічної стійкості підприємств машинобудування на основі збалансованої системи показників, модифікованих за складовими стійкості, які у своїй сукупності формують інтегральний показник, що на відміну від відомих, дозволяє отримати дані з урахуванням специфічних ознак і дозволяє оперативно запроваджувати коригуючі дії ефективного реагування на зміни внутрішнього та зовнішнього середовищ (п.п 3.2 стор. 150-156);

– методичні рекомендації щодо розробки системи раннього попередження та реагування на появу кризових явищ, на основі модифікації збалансованої системи показників, що відрізняється виокремленням показників соціальної складової стійкості та дає змогу виявити причини виникнення кризи, визначити відповідність спроможності підприємства до забезпечення стійкості та обраним стратегічним альтернативам до умов зовнішнього середовища (п.п 3.3 стор. 171-177).

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи підтверджується сукупністю отриманих вперше теоретико-методологічних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо актуальної наукової проблеми розвинення фундаментальних положень управління економічною стійкістю підприємств.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження в опублікованих працях та авторефераті

Глибоке ознайомлення з публікаціями, авторефератом, дисертаційною роботою дозволяє зробити висновок про те, що робота відповідає вимогам щодо кандидатських дисертацій за сутністю, достовірністю, обґрунтованістю, ступенем наукової новизни, обсягом, структурою та оформленням. Вона є завершеною самостійною роботою автора. Висновки та основні результати дослідження аргументовані, конкретні, коректні та являють собою предмет захисту. Основні наукові положення, висновки та результати дисертаційної роботи викладено в 21 науковій праці, з яких: 5 - у наукових фахових виданнях України, 4 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, 2 – у закордонних наукових виданнях, 2 – у інших виданнях, 8 – у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,54 авт. арк, з яких особисто здобувачу належить 3,38 авт. арк.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України та повною мірою відображаються наукові результати, отримані при проведенні дисертаційного дослідження.

Автореферат у повній мірі відображає сутність та зміст дисертації. Висновки, рекомендації, основні наукові положення і науковий внесок приведені здобувачем в авторефераті, належним чином розкриті та обґрунтовані в самій дисертації, всі означені питання висвітлено достатньо глибоко та обґрунтовано. Матеріали дисертації та автореферату викладено в науковому стилі, логічно та послідовно.

6. Практичне значення отриманих результатів

Значення результатів дисертаційної роботи Сітак Ірини Леонідівни для науки і практики є вагомим. З теоретичного погляду вони полягають в поглибленні теоретичних положень, розробці методичних основ і практичних рекомендацій щодо пошуку та реалізації шляхів підвищення рівня економічної стійкості підприємств. З практичного - основні теоретичні узагальнення, висновки і пропозиції, що містяться у дисертації, мають науково-прикладне значення й можуть бути використані при розробці моделей управління економічною стійкістю підприємств.

Практична цінність дисертаційної роботи засвідчується довідками про впровадження окремих її результатів. В авторефераті, у вступі дисертації, в додатках надані матеріали про використання окремих результатів дисертаційного дослідження Сітак Ірини Леонідівни в діяльності: ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе» (довідка № 48-п-134 від 10.04.2017 р.); рекомендовані Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації при розробці та реалізації цільових комплексних програм (довідка № 03-44/1129 від 19.03.2015р.); в роботі Інноваційного аерокосмічного кластеру «Мехатроніка» (довідка № 43-К-20 від 06.04.2020 р.).

Окремі результати дисертаційної роботи – теоретичні, методичні та практичні розробки автора також використовуються в навчальному процесі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт від 11.03.2020р.) при викладанні дисциплін: студентам спеціальності 073 «Менеджмент» та 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Отже, практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що запропоновані в дисертації підходи можуть застосовуватись при розробці заходів щодо удосконалення управління економічної стійкості підприємств. Положення дисертації можуть застосовуватись у науково-дослідній роботі та навчальному процесі.

7. Дискусійні положення і зауваження.

Незважаючи на достатньо високий рівень виконаної дисертаційної роботи та загальну позитивну оцінку, яку вона заслуговує, деякі положення роботи є дискусійними. Основними з них є такі:

1. Розглядаючи в розділі 2.2. традиційні підходи до оцінки економічної стійкості підприємств, авторка відзначає що в сучасній практиці фінансово-господарської діяльності зарубіжних фірм для оцінки ймовірності банкрутства найбільш широке застосування отримали моделі Е. Альтмана й У. Бівера (стор. 88), які дають можливість спрогнозувати ймовірність банкрутства з високим ступенем точності, але не приводить ніяких розрахунків з використанням цих

моделей. До того ж немає пояснень в необхідності вибору саме таких моделей для національних підприємств.

2. В основу запропонованих методичних рекомендації позиціонування підприємств для вибору стратегій забезпечення стійкості (стор. 150-167), покладено побудову матриці співвідношення зон стійкості за рівнем інтегрального показника та грошових потоків. В тексті дисертації автором було визначено місце підприємств машинобудування у цій матриці і визначено стратегії забезпечення економічної стійкості відповідно до кожного сектору матриці. На наш погляд, доцільно було б додати цю інформацію за даними машинобудівних підприємств в текст автореферату.

3. Автору слід було б більш детально в теоретичному розділі роботи розглянути дефініцію вартісно-орієнтованого управління й застосувати окремі його показники в другому розділі для аналізу фінансового стану підприємства та оцінки ефективності використання капіталу підприємства й якості оцінки управління підприємством в динаміці. Авторка більше уваги приділила цьому аспекту в розділі 3.2, де приводяться практично всі основні вартісно-орієнтовані показники для реалізації довгострокових цілей підприємства.

4. В підрозділі 2.3. авторка пропонує для аналізу фінансового стану підприємства з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів індекс ефективності управління. Поза належною увагою в роботі залишились допущення й проблеми використання зовнішньої інформації в умовах нерозвинутого фондового ринку.

5. Підтримуючи позицію автора щодо важливості визначення індексу ефективності управління підприємством (стор. 112-116) варто зазначити, що на рис. 2.19 (стор.114) представлені результати розрахунку індексу ефективності управління підприємствами машинобудування з використанням 4 складових його формули, однак не описано їх назви й розміри на гістограмі.

6. Заслугує на особливу увагу проведене автором дослідження імовірності банкрутства підприємств машинобудування (п.п 2.2 таблиця 2.5). За необхідне вважаємо додати більш детальний опис процедур антикризового менеджменту для підприємств із великою ймовірністю банкрутства.

7. Потребує уточнення назва рис. 3.3 на стор. 134 «Формування системи управління економічною стійкістю підприємства». Наповнення рисунку включає фрагменти етапності, алгоритму, виконання окремих завдань й аналіз ефективності управління економічною стійкістю, тому доцільно було би його назвати «Формування й реалізація системи управління економічною стійкістю підприємства».

8. Безперечно звертають на себе увагу, наведені в тексті дисертації пропозиції, щодо послідовності проведення контролінгу економічної стійкості, визначення впливу стадії життєвого циклу галузі на систему контролінгу, моделі організації служби контролінгу на підприємстві та наведено розрахунок ефективності впровадження служби контролінгу (стор. 180-185). Доцільно було б більш детально розкрити наведену інформацію в тексті автореферату.

Підсумовуючи зазначене слід наголосити, що дискусійні питання та зауваження не зменшують загального позитивного враження від дисертації і можуть стати предметом подальших досліджень.

8. Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Сітак І. Л. «Управління економічною стійкістю підприємства» виконана на достатньо високому науковому рівні, містить нові теоретичні узагальнення та науково-методичні підходи до вирішення важливого завдання, що полягає у удосконаленні управління економічною стійкістю підприємств. Наведені результати дослідження можна визначити як нові, обґрунтовані і такі, що мають практичне і наукове значення.

Аналіз змісту автореферату, публікацій та практичних апробацій результатів дослідження дозволяє зробити висновок, що в них достатньо повно відображено методику дослідження, наукові результати і основні висновки. Автореферат відповідає основному змісту дисертації. Стиль викладення тексту носить науковий характер. Усі пункти наукової новизни дослідження, які заявлені в авторефераті, необхідним чином відображено у дисертаційній роботі.

На основі вищезазначеного можна зробити висновок, що дослідження Сітак І.Л. на тему «Управління економічною стійкістю підприємства» викладено на високому науковому рівні, відзначається високою науковою новизною і практичною цінністю, є завершеною науковою працею, відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24.07.2013 року зі змінами та доповненнями, що висуваються до кандидатської дисертації, а її автор, Сітак Ірина Леонідівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
Керівник Інноваційного центру
Первомайської філії Національного
університету кораблебудування
імені адмірала Макарова

Лілія ФІЛІПШІНА

Підпис проф. Філіпшиної І.М. завідую

ст. інспектор з кадрів Лауф Вернер м.м.